

כ"ט אלול, תשע"ג, 4.9.2013

גיליון מס' 375

ערב ראש השנה תשע"ד

'היום הרת עולם' – על לידה, ראש השנה ומה שביניהם

מאת אסתר פיישר, מדרשת הבנות עין הנצי"ב

הדברים הבאים הינם תוצר של שעור שנערך ב'ערב התעוררות' שהתקיים בעין הנצי"ב לזכרו של הרב אלי כאהן ז"ל שבשבוע שעבר מלאו חמש שנים לפטירתו. תודה לסמדר בן דוד שותפתי לשיעור וללומדות על התובנות והחידושים.

מפתיע לגלות עד כמה מרכזי מוטיב ההיריון והלידה בליטורגיה של ראש השנה. מלבד הביטוי הייחודי 'היום הרת עולם' הפותח את הפיוט הידוע, גם קריאות התורה וההפטרה גדושים בספורי עקרות ופקידה: קריאת יום א' דרה"ש היא 'וה' פקד את שרה', וההפטרה היא הספור על חנה והולדת שמואל. ביום השני של החג – ההפטרה מירמיהו כשבמוקדו הפסוק המרגש 'הבן יקיר לי אפרים'. גם הפרשן רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק, בעל ה'משך חכמה', הרגיש במרכזיות של מוטיב זה והוסיף אף דוגמא נוספת:

זְכֵרוֹן תְּרוּעָה מְקַרְאֵקֶדֶשׁ - רמז למאה קולות שתוקעין בראש השנה, על פי מה דאיתא [=שיש] במדרש תנחומא פר' תזריע סימן ד': "אמרו רבותינו ז"ל מאה פעיות האישה פועה כו' כשהיא יושבת על המשבר- צ"ט [=99] למיתה ואחת לחיים". והיום הרת עולם ותבל ומלואה כיושבת על המשבר אם לחסד או לשבט תוקעין מאה קולות.

בעל ה'משך חכמה' עומד על ההקבלה בין מאה קולות השופר למאה הקולות שמשמיעה היולדת בעת לידתה. מלבד ה'גזירה שווה' של המספר מאה, שודאי היה אחד הסיבות לקישור הזה, אילו משמעויות ניתן לגזור מהקבלה זו בין השופר ללידה?

התשובה הפשוטה טמונה בביטוי עצמו 'היום הרת עולם'¹: כיודע, על פי אחת המסורות החז"ליות העולם נברא בראש השנה: **רבי אליעזר אומר: בתשרי נברא העולם** (בבלי ר"ה דף י ע"ב). ישנה גם מסורת נוספת שונה במקצת לפיה האדם הראשון נברא ביום זה: **'נמצאת אומר בראש השנה נברא אדם הראשון'** (פסדר"כ כ"ג א'). מסורות אלו מלמדות שהמטאפורה של הלידה הממשית אשר צצה ועלה במקומות שונים בתפילת היום, אמורה להזכיר לנו את ראשית העולם וראשיתם של החיים. 'לידה' איננה רק חוויה של האדם הפרטי אלא חוויה אוניברסלית של היקום והאנושות כולה.

¹ מקור הביטוי הוא ככל הנראה בפסוק בירמיהו פרק כ פס' יז: **אֲשֶׁר לֹא־מוֹתֵתֵנִי מִרְחֹם וְתִהְיֶילִי אִמִּי קִבְרִי וְרַחֲמֵהּ הַרְת עוֹלָם**. הפייטן משתמש בביטוי המקראי אך נותן לה משמעויות אחרת לגמרי...

ניתן להציע גם הצעות נוספות המקשרות בין חווית הלידה לחוויה בעת שמיעת קולות השופר. חווית הלידה מחזיקה באופן עמוק תחושות סותרות בו זמנית: כאב ושמחה, תקווה וחרדה, ראשית החיים אך גם קיצם. לצד האושר של הבאת חיים חדשים לעולם, ישנם לא מעט חששות, תקוות ובעיקר אי ודאות לגבי הבאות. אנחנו מביאים ילד לעולם ומרגע הגעתו מתפללים ומקווים לשלומו הפיזי והנפשי. גם ראשיתה של שנה טומנת בתוכה רגשות סותרים ומורכבים: החלטות אישיות על התחלות חדשות ושינויים אישיים שלא ברור אם יתממשו, תקווה ואופטימיות גדולה לקראת השנה החדשה לצד הכלת כאבי השנה שחלפה ואכזבותיה, האמונה ביכולותי וכוחותי לצד ההכרה במגבלותיהם. היכולת להכיל בו זמנית רגשות סותרים אלו ולהבין ש'אלו החיים' היא, אולי, התחושה המורכבת שאמורה ללוות אותנו בעת תקיעות השופר של ראש השנה.

אך לצד זה יש בה בלידה האנושית גם דבר פשוט: הפלא. כל איש ואישה יודעים כמה לא מובן מאליו הוא התהליך בו האדם שותף לבריאה וכמה התפעלות ישנה ברגע בו מגיח התינוק מרחם אמו אל העולם. הוגה הדעות, אברהם יהושע השל העמיד את יסוד האמונה הדתית על המוטיב הזה של הפליאה. הוא אומר:

אחד הדברים שהמסורת הדתית אוצרת בקרבה למעננו הוא - מורשת של פליאה. הדרך הבדוקה לדכא את יכולותינו להבין את משמעות האלוהים ואת חשיבות עבודתנו, היא לראות את הדברים כמובנים מאליהם. האדישות כלפי הפליאה הנשגבת של החיים היא שורשו של החטא.

נראה לי שהאנלוגיה בין הריון ולידה לבין חווית האדם בראש השנה מבקשת להדגיש גם את הפליאה מהבריאה ומעצם היותנו כאן על פני האדמה. ההיזכרות בחווית הלידה בעת קולות השופר מזכירה לנו ששום דבר אינו מובן מאליו וחוזרת ומדגישה את ה'מורשת של הפליאה' כדברי השל, ואת החטא הגדול של 'האדישות כלפי הפליאה'. מי יתן וכל יום ויום יהיה בעינינו מלא פליאה כמו היום בו ילדנו והבאנו חיים חדשים לעולם...

שנה טובה!

אסתר פישר – מלמדת ספרות חז"ל במדרשת עין הנצי"ב. מנחה בבית המדרש 'ניגון נשים' במדרשה באורנים. דוקטורנטית במח' ללימודי מגדר באונ' בר אילן. נשואה לבני ואם לחמישה. גרה בכפר הנוער ימין אורד שבכרמל.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בעורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בעורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il